

ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА АНАТОЛІЯ ВАСИЛЬОВИЧА БОЙКА

Анатолію Васильовичу Бойку доля відміряла всього 50 років життя. Старшому поколінню він запам'ятався кремезним чорновусим чоловіком з блискучими очима і живою, безпосередньою реакцією на почуте і побачене, молодшому – справжнім метром науки: вдумливим, трохи замріяним чи втомленим. Хвороба останні сім років життя змушувала його бути стриманим, молодецька поривчатість у рухах змінилася на статечну розважливість. Проте очі за склом окулярів залишалися такими ж блискучими, посмішка теплою, обійми – дружніми, а поради – щиросердними.

Анатолій Васильович Бойко народився в Запоріжжі 14 березня 1960 р. в сім'ї робітників, родинне коріння яких – в селах Запорозького краю. Захоплення історією прийшло до Анатолія ще у шкільні роки. Навчання в юнацькій флотилії при ДТСААФ, як і заняття спортом, сформували справді чоловічі якості: цілеспрямованість, силу, наполегливість. До призову на військову службу у 1978 р. Анатолій встиг попрацювати столяром на Запоріжсталі. Потім була трирічна служба на Чорноморському флоті. У 1981 р. після демобілізації А.В. Бойко вступив на історичний факультет Дніпропетровського державного університету, де у той час відбувалося справжнє піднесення історичної науки. Традиційно зорієнтований на фахову підготовку спеціалістів прикладного фізико-математичного напрямку, університет одним із перших в Україні створив кафедру історіографії, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін, яку очолив М.П. Ковальський. Блискуча плеяда науковців виросла і здійснила свої напрацювання на історичному факультеті. У 80-х рр. тут сформувався визнаний напрямок джерелознавчих досліджень історії України, під керівництвом професора М.П. Ковальського студенти почали виїжджати на архівні та археологічні практики, залучатися до опрацювання історичних джерел. Створилися сприятливі умови для розширення проблемних і красназавчих досліджень, постала нова кафедра історії України з її молодим творчим науковим колективом.

Анатолій Васильович як староста студентської групи брав активну участь у громадському і студентському житті. Енергійний характер не дозволяв йому перебувати осторонь найбільш важливих подій факультетського життя, студентської міцної дружби і взаємної підтримки. На десятки років ставлення Анатолія Васильовича до друзів-однодумців стало прикладом для наслідування його учнями. Мабуть, головною заслугою у цьому були особисті якості А.В. Бойка та й життєвий досвід давався взнаки. Багато в чому наукові і творчі досягнення мали в основі принципову позицію: будь-який статус чи життєві обставини не змінювали його ставлення до оточуючих, вимогливості у поєднанні з доброзичливістю і співпереживанням.

Закінчивши у 1986 р. з відзнакою навчання на історичному факультеті, у тому ж році Анатолій Васильович вступив до аспірантури Дніпропетровського держуніверситету і успішно її завершив через три роки. У 1989 р. на посаді асистента він почав працювати на історичному факультеті Запорізького державного педагогічного вузу, згодом – університету. У 1991 р. блискуче захистив кандидатську дисертацію на тему «Торгівля Південної України (1775 – 1825 років)». Він поєднував викладацьку роботу з науковим пошуком, і невдовзі став справжнім авторитетом, створивши осередок дослідження історії Південної України XVIII – XIX ст. Як згадував сам Анатолій Васильович певні уподобання у виборі тем для наукових студій і нахил до регіональних досліджень склалися у нього ще у студентський період навчання, проте серйозна наукова робота торкалася вже дослідження джерельної бази історії Південної України.

На початку 1992 р. в Запорізькому держуніверситеті була створена кафедра краєзнавства та історії народів Росії, через два роки до навчальних планів були внесені етнографічні студії, тож А.В. Бойко, як співробітник цієї кафедри разом із колегами і студентами теж поринув у процес організації студентських етнографічних експедицій і практик. Щоправда, вузька спрямованість навчальних планів для подібних досліджень створювала певні обмеження.

У 1997 році під егідою ентузіастів-істориків об'єдналися викладачі, архівісти, краєзнавці, лінгвісти, етнографи та просто шанувальники історії краю у Запорізьке наукове товариство ім. Я.П. Новицького. Одним із натхненників і втілювачів ідеї об'єднання був А.В. Бойко. Наукове товариство поставило за мету дослідження і популяризацію наукових знань не тільки з історії, але й культури краю, відновлення пам'яті відомих його дослідників, зокрема, творчої спадщини Якова Павловича Новицького – «славетного сина Запорізької землі», який на думку Анатолія Васильовича, започаткував такий напрямок дослідження як усні свідчення сучасників, зробивши їх самостійним і самодостатнім джерелом історичних знань.

Анатолій Васильович очолив правління Запорізького наукового товариства ім. Я.П. Новицького, науковий потенціал якого був досить швидко підтверджений системною роботою по проведенню кількох наукових конференцій, пошуком і оприлюдненням документальних матеріалів з історії південного краю. Разом з однодумцями А.В. Бойко наполегливо працював над формуванням нового погляду на наукову і творчу спадщину Я.П. Новицького. У 1998 р. на чолі з А.В. Бойком розпочалася археографічна діяльність з видання і упорядкування описів Степової України кінця XVIII – початку XIX ст., вчений розробив цілу програму публікації джерел з історії територіально-адміністративного устрою регіону, етапів залюднення та церковного життя, митної та торгівельної справи. За його безпосередньої участі були реалізовані великі археографічні проекти: «Джерела з історії Південної України», «Старожитності Південної України», які стали винятковими явищами в сучасній українській історіографії. До евристичної роботи Анатолій

Васильович залучив своїх аспірантів, першими з яких стали І. Лиман, В. Мільчев, Ю. Головка, Н. Сурєва, В. Козирєв.

А.В. Бойко віддав належне своїм попередникам в історичній науці, зреалізувавши два масштабних проекти, присвячені Д.І. Яворницькому і Я.П. Новицькому. Републікація праць, фахові коментарі до них, коректне ставлення до авторських текстів, напрацьована методика і підходи до виконання подібної, досить копіткої роботи – це теж заслуга очолюваного А.В. Бойком колективу. Поява багатотомних видань наукової спадщини цих істориків сформуvala новий погляд на їх місце в українській історіографії.

Анатолій Васильович трепетно ставився до історії своєї «малої батьківщини», очевидно, нагадувало про себе козацьке походження, доля родини і краю була йому небайдужою. Археографічні експедиції в різні куточки південних областей України, що проводилися спочатку просто на аматорських засадах, а згодом перетворилися на узаконену студентську практику для істориків, потребували не лише особистої участі, авторитетного вченого слова, але і певних організаційних, методичних навиків.

Багато ідей озвучених Анатолієм Васильовичем вперше на конференціях, круглих столах чи в різноманітних дискусіях ставали поштовхом для нових проектів і напрямків досліджень. Він завжди готовий був «підкинути» ідею і поради́ти її втіленню, намагався сприяти підштовхувати і по-діловому «дотискувати» справу. Тому його учні, сьогодні вже доктори і кандидати наук, і молодь, що перебувала під його «патронатом», завжди відчували себе захищеними, їх успіхам Бойко радів і заохочував до наступних кроків на ниві здобуття знань, сам завжди дбайливо і ретельно ставився до рецензування наукових робіт і видань, навіть хвороба не стала на заваді взятих ним зобов'язань.

У 2000 році А.В. Бойко очолив кафедру краєзнавства ЗДУ, яка згодом перетворилася на кафедру історіографії, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін. За своїм покликанням він завжди залишався не описувачем історії, а фахівцем, який прагне вибудувати історичну конструкцію на підставі аргументованої доказової бази. Докторська дисертація на тему «Джерела з соціально-економічної історії Південної України останньої чверті XVIII ст.» зі спеціальності історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни, успішно захищена у 2001 р., засвідчила високий професійний рівень історика.

У 1999 р. було створене Запорізьке відділення Інституту української археографії, яке очолив А.В. Бойко. У цієї структури з'явилася можливість поєднати евристичну та едиційну роботу, розробити нові напрямки досліджень, започаткувати чисельні серіальні видання, монографічні дослідження. Окрім серій наукових видань Наукового товариства ім. Я.П. Новицького – «Запорізька спадщина» та «Старожитності Степової України», окремими виданнями друкувалися збірники джерел з різноманітної проблематики. А.В. Бойко був упорядником і відповідальним редактором більшості з них. Загалом під керівництвом А.В. Бойка були підготовлені і захищені більше десятка

кандидатських та три докторських дисертації, він автор понад 150-ти наукових праць, редактор багатьох популярних видань.

Він працював до останніх днів життя, переборюючи хворобу і обставини, мав великі плани і сподівання. Він відбувся як батько родини, надійний чоловік і вихователь власних дітей, яким передав любов до краю, оптимізм і почуття гумору, разом із почуттям відповідальності. Справа ж, якій він присвятив життя, знаходить продовження в них, в його учнях і колегах, адже Анатолій Васильович заслужив на вдячну пам'ять про себе.

Редколегія